

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Martin Havrda

**Komparace právní úpravy ústavního deliktu hlavy státu
v České republice a na Slovensku**

Bakalářská práce

Olomouc 2016

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Komparace právní úpravy ústavního deliktu hlavy státu v České republice a na Slovensku vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Litoměřicích dne 17. března 2016

.....
Martin Havrda

Rád bych poděkoval JUDr. Jaroslavu Sovinskému, Ph.D. za to, že mi poskytnul odborné rady a věcné připomínky, které přispěly ke vzniku této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1. Odpovědnost v ústavním právu	8
1.1 Ústavněprávní delikt	8
2. Historický exkurz	10
2.1 Úprava ústavního deliktu velezrady před vznikem Československé republiky	10
2.2 Ústavní delikt v prozatímní ústavě a československé ústavě z roku 1920	11
2.3 Ústavní delikt v tzv. slovenské ústavě z roku 1939	12
2.4 Ústavní delikt v ústavě z 9. května 1948	13
2.5 Ústavní delikt v ústavě ČSSR z roku 1960	14
3. Česká právní úprava	15
3.1 Odpovědnost prezidenta v České republice	15
3.2 Stíhání prezidenta republiky	17
3.2.1 Ústavní delikt podle Ústavy České republiky 1992	17
3.2.2 Novela Ústavy 2013	18
3.2.3 Pojem velezrada	18
3.2.4 Pojem hrubé porušení ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku	19
3.2.5 Jednání o návrhu na podání žaloby a o vlastní žalobě	20
3.3 Žaloba na prezidenta Václava Klause za velezradu	21
3.3.1 Události předcházející podání žaloby	21
3.3.2 Návrh Senátu na podání ústavní žaloby za velezradu	22
3.3.3 Usnesení senátu	24
3.3.4 Usnesení Ústavního soudu o zastavení řízení	25
3.3.5 Stanovisko Ústavního soudu	25
4. Slovenská právní úprava	27
4.1 Postavení prezidenta Slovenské republiky	27
4.2 Odpovědnost prezidenta Slovenské republiky	28
4.3 Stíhání prezidenta Slovenské republiky	30
4.4 Kauza nejmenování Generálního prokurátora Slovenské republiky	31
4.4.1 Návrh skupiny poslanců Národní rady na podání ústavní žaloby	31
4.4.2 Usnesení Národní rady	32
Závěr	33
Seznam použité literatury	35
Abstrakt	39
Seznam klíčových slov	40

Seznam použitých zkratek

ČSSR – Československá socialistická republika

ČR – Česká republika

ÚS – Ústavní soud

Úvod

Česká republika a Slovenská republika mají mnoho společného. Především se jedná o společný historický ale i právní vývoj. V roce 1993 se Česká a Slovenská federativní republika rozpadá a dochází ke vzniku dvou samostatných států, a to České a Slovenské republiky.

Česká i slovenská ústava shodně označuje prezidenta jako hlavu státu a řadí ho společně s vládou do moci výkonné. I když se jedná v případě České i Slovenské republiky o parlamentní formu vlády, ve které postavení prezidenta je slabší nežli je tomu v prezidentské formě vlády je vhodné stanovit určité hranice odpovědnosti prezidenta, které nesmějí být překročeny.

Cílem moji práce bude komparace české a slovenské právní úpravy ústavního deliktu prezidenta republiky. Čtenář se v tomto textu dozví, v jaké míře došlo k odklonu od dřívější společné právní úpravy a jak moc jsou v současné době od sebe jednotlivé úpravy odlišné. Budu se tedy snažit poskytnout čtenáři základní informace na základě, kterých pochopí pojetí ústavního deliktu v České republice a na Slovensku a bude si tak moci vytvořit vlastní názor a posoudit, která úprava je vhodnější a která lépe ob stojí v praxi. V závěru práce shrnu vlastní názor, co považuji za vhodné a naopak to, kde by mělo dojít ke změně.

Jak samotný název práce napovídá, bude především využita metoda komparace. Institucionální komparaci využiju v případě porovnání odpovědnosti českého a slovenského prezidenta. Časovou komparaci použiju při zpracování kapitoly, která se bude zabývat historickým vývojem ústavního deliktu. Další metoda, která bude uplatněna v práci bude analýza a to konkrétně dvou případů z praxe

Hlavní časové vymezení textu práce je mezi roky 1993, kdy nabývají účinnosti ústavy České a Slovenské republiky až do roku 2013, kdy dochází k historicky prvním ústavním žalobám proti prezidentům v obou zemích a následným změnám.

Srovnání těchto dvou právních úprav doposud mnoho odborného textu věnováno nebylo a monografické publikace na toto téma prakticky neexistují. Především pak zpracování slovenské právní úpravy bylo obtížné, vycházet jsem musel hlavně ze zákonů a komentářů k zákonům, bohužel mi ale chybělo vyjádření některých slovenských odborníků na ústavní právo.

Svoji práci jsem rozdělil do čtyř kapitol, z nichž každá obsahuje další tématicky

zaměřené podkapitoly. První kapitola mé práce se věnuje odpovědnosti v ústavním právu a vysvětluje pojem ústavněprávní delikt. Pro zpracování této kapitoly byla pro mě nezbytná publikace Ústavní právo České republiky od autora Jana Filipa. Druhá kapitola se zabývá historickým exkurzem a čtenáře seznamuje s dřívější právní úpravou ústavního deliktu a jakým způsobem došlo k vývoji právní úpravy. Stejně jako v první kapitole i zde jsem čerpal od autora Jana Filipa, tentokrát z jeho příspěvku pro Časopis pro právní vědu a praxi, kde se zabýval odpovědností a prvopočátky velezrady. Dalším autorem, který byl přínosný pro zpracování této kapitoly byl autor Stanislav Zdobinský a jeho publikace *Československá ústava historie a současnost* ze které jsem čerpal historická fakta ohledně předešlých ústav. Třetí kapitola je věnována české úpravě, kde vysvětlím jak je to s odpovědností českého prezidenta a jakých ústavních deliktů se může dopustit a zároveň jaká sankce mu za to hrozí. Vráťím se do doby před novelou 2013 a vysvětlím, k jaké podstatné změně došlo. V této kapitole také rozeberu vůbec první ústavní žalobu na prezidenta České republiky, na které vysvětlím, jak se poprvé v praxi postupovalo a jak se s žalobou vypořádal ústavní soud. Z řady publikací, ze kterých jsem čerpal pro zpracování této kapitoly bych jmenoval například příspěvek ve sborníku od autora Vojtěcha Šimíčka *Neodpovědnost prezidenta a soudní přezkoumatelnost některých jeho aktů*, díky němuž jsem mohl vysvětlit odpovědnost českého prezidenta. Dalším podstatným zdrojem, ze kterého jsem vycházel, byl zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu a samozřejmě Ústava České republiky. Průběh celé kauzy první ústavní žaloby, názory a stanoviska jsem čerpal z webové stránky klaus.cz jejímž autorem je samotný Václav Klaus. Dále jsem čerpal z usnesení Senátu České republiky a odborný názor na kauzu jsem čerpal z blogu Zdeňka Koudelky, českého odborníka na ústavní právo. Ve čtvrté kapitole se budu zabývat slovenskou právní úpravou, na kolik je odlišná od té české a stejně tak jako v třetí kapitole i zde rozeberu první případ ústavní žaloby na slovenského prezidenta. Nepostradatelným zdrojem pro zpracování této kapitoly byl bezesporu *Komentár k Ústave Slovenskej republiky* od Milana Čiče a kolektivu. Pro pochopení postavení a odpovědnosti slovenského prezidenta, mi pomohla významně publikace *Ústavné právo Slovenskej republiky* od autora Alexandra Bröstla a kolektivu.

1. Odpovědnost v ústavním právu

Obecně odpovědnost v právu můžeme chápat různě. Může se jednat o státem organizované donucení, jehož cílem je plnění právních povinností a v případě, že k takovému plnění nedochází, nastupuje sankce nebo odpovědnost může být také chápána jako právní vztah, který vznikl na základě porušení právní normy. Odpovědnost v ústavním právu spadá do zvláštního druhu právní odpovědnosti a má tak společné znaky s jinými druhy právní odpovědnosti. Od odpovědnosti trestní, disciplinární nebo majetkové se odpovědnost v ústavním právu odlišuje povahou sankce. Snaží se především chránit státní a právní systém. Ústavně právní odpovědnost spočívá v protiprávním jednání, které je v rozporu s normami ústavního práva. Za takové jednání je uložena sankce podle norem ústavního práva. Proto, aby bylo možné ústavně právní odpovědnost prokázat, a odlišit například od trestní odpovědnosti je nutné vymezit její objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku. V případě že by nedošlo k jejich vymezení, odpovědnost v ústavním právu by neexistovala. Je podmíněna existencí ústavněprávního deliktu.¹

Podle Ústavy České republiky má prezident materiální imunitu. Nelze ho stíhat pro trestné činy nebo přestupky po dobu jeho funkce. Jediná možnost stíhání je v případě velezrady, hrubého porušení ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, kterou zakotvuje čl. 65 Ústavy. Jedná se tedy o ústavní odpovědnost. V případě českého prezidenta nemůžeme hovořit o politické odpovědnosti, jelikož neexistuje možnost odvolání prezidenta občany tak jako je tomu na Slovensku. Slovenský prezident je tedy ústavně právně i politicky odpovědný ze své funkce. Podle nedávné novely slovenské ústavy se může navíc dopustit přestupku. K otázce odpovědnosti se blíže ještě dostaneme v následujících kapitolách.

1.1 Ústavněprávní delikt

Ústavněprávní delikt charakterizujeme jako „*jednání způsobilého subjektu ústavního práva v rozporu s normami ústavního práva, směřující proti hodnotám chráněným ústavním právem.*“² Objektem ústavního deliktu jsou vztahy, které upravuje ústavní právo. Tyto společenské vztahy se projevují v určitých hodnotách. Jedná se například o svobodu projevu, nezávislost soudců, svrchovanost státu a další. Subjektem ústavního deliktu je pouze ten, kdo je účastníkem ústavněprávních vztahů a zároveň musí mít způsobilost takový delikt

¹ FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky 1. Základní pojmy a instituty, ústavní základy ČR*. 4. vydání. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2003, s. 61 – 63.

² FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky 1. Základní pojmy a instituty, ústavní základy ČR*. 4. vydání. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2003, s. 63.

spáchat.³ V našem případě subjektem ústavního deliktu velezrady, hrubého porušení ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku (v případě českého prezidenta) a úmyslného porušení ústavy nebo vlastizrady (v případě slovenského prezidenta) může být pouze subjekt způsobilý takový čin spáchat, tedy prezident. Jedná se tedy o specifickou úpravu než je tomu například v trestním nebo přestupkovém právu. Objektivní stránkou ústavního deliktu se rozumí určité chování subjektu, který je způsobilý ke spáchání ústavního deliktu a hodnotí se příčinná souvislost mezi tímto chováním a následkem který nastal. Rozlišujeme dvojí jednání, jak může dojít ke spáchání ústavněprávního deliktu. Prvním je konání a druhým je nečinnost nebo také opomenutí. Subjektivní stránku ústavního deliktu můžeme definovat jako vztah vědomí delikventa, který se dopouští protiprávního jednání a následkům ke kterým z tohoto protiprávního jednání došlo.⁴

³ FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky 1. Základní pojmy a instituty, ústavní základy ČR*. 4. vydání. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2003, s. 63.

⁴ Tamtéž s. 65.

2. Historický exkurz

2.1 Úprava ústavního deliktu velezrady před vznikem Československé republiky

První snahy o potřebu kontrolovat moc panovníka můžeme spatřovat již na počátku 17. století. Konkrétně se jednalo o takzvanou Konfederaci stavů zemí Koruny české. Tato ústava z roku 1619 obsahuje článek XXX. z kterého vyplývá právo na odpor vůči panovníkovi. Toto právo bylo uděleno stavům, které zřizovali zemské orgány, nezávislé na moci panovníka. Jednalo se o průlom absolutistické moci panovníka. Po tomto revolučním kroku jsou veškeré další snahy o kontrolu moci panovníka znemožněny z důvodů politických změn. Dochází totiž k nástupu absolutismu a později také konstituční monarchie, kdy panovník se znovu stává nedotknutelným a neodpovědným.⁵

Zásadní změnu a obrat směrem k právnímu státu v ústavní rovině přináší až rok 1867, kdy byla vydána prosincová ústava. Přináší důležité změny ve formě kontroly zákonnosti výkonu státní správy, kterou měl na starosti Správní soudní dvůr, ale především jeho pravomoc dohlížet na dodržování ústavy, popřípadě řešit její porušení.⁶

V trestněprávní úpravě se můžeme setkat s pojmem velezrada již v roce 1852. Právě v tomto roce je schválen Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích. Jeho platnost trvala téměř sto let a nahrazen byl až trestním zákonem (č. 86/1950 Sb.) z roku 1950. Obsahem tohoto zákona bylo pouze právo hmotné. Jak je z názvu patrné, rozlišoval zločiny, přečiny a přestupky.⁷ Co je velezrada definovala hlava sedmá tohoto zákona, která platila až do 1. ledna 1927. Konkrétně se jmenovala „*O zločinech velezrady, uražení Veličenstva a údiv domu císařského a rušení veřejného pokoje*“.⁸ Trestní zákon definoval samotný pojem velezrady, nicméně na panovníka se tento trestný čin nevztahoval, nesmíme totiž zapomenout, že v této době byla stále absolutistická forma vlády. Určité změny v pohlížení na odpovědnost panovníka přináší až výše zmíněná Prosincová ústava.

⁵ FILIP, Jan. K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010, roč. XVIII, č. 1, s. 21.

⁶ Tamtéž s. 21

⁷ SKOBLOVÁ, Jitka. *Historie trestního práva* [online]. trestni.juristic.cz, 23. Července 2000 [cit. 16. února 2016]. Dostupné na < <http://trestni.juristic.cz/30486/clanek/trest2.html> >.

⁸ Zákon č. 117/1852 ř.z., zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění zákona č. 162/1949 Sb. účinném ke dni 1. února 1950

2.2 Ústavní delikt v prozatímní ústavě a československé ústavě z roku 1920

Prozatímní ústava (zákon č. 37/1918 Sb.) byla velmi stručná, obsahovala pouze 21 paragrafů. Byla členěna na čtyři oddíly. Jejich názvy byly: *O národním shromáždění, O prezidentu republiky, Jak se vyhláší rozsudky a O moci výkonné a nařizovací*. Odpovědnosti prezidenta je zde věnováno jen stručně a to konkrétně devátý paragraf, který stanoví, že prezident nemůže být trestně stíhán.⁹ Možnost stíhat prezidenta ze spáchání ústavního deliktu zde řešena není.

První československá ústava z roku 1920 (č.121/1920 Sb.) byla ústavou demokratickou. Byla zde zaručena rovnost občanů nehledě na národnost, rasu či vyznání. Vzory pro tuto ústavu byly rakouská prosincová ústava a francouzská ústava, kterou se inspirovalo hlavně konstrukcí parlamentarismu. Nově dochází ke vzniku ústavního soudu, jehož hlavní činností mělo být zkoumání ústavnosti zákonů. Délka jeho funkčního období byla deset let. Prvně byl ustaven v roce 1921 a podruhé až v roce 1938. Bylo to způsobeno nečinností od roku 1931, kdy se pro kontrolu ústavnosti využívalo jiných prostředků. Funkce prezidenta byla inspirována podle francouzského vzoru. Prezidenta volil parlament, ale nebyl vůči parlamentu odpovědný. Ústava zavádí takzvanou kontrasignaci což znamená, že za prezidentské akty přebírá odpovědnost člen vlády, děje se tak na základě spolupodpisu. Podle ústavy má prezident řadu práv jako například svolávat parlament a končit jeho zasedání, jmenovat a propouštět vládu a její členy.¹⁰

Odpovědnost prezidenta upravuje § 66, ve kterém stojí: „*Prezident republiky není odpověden z výkonu svého úřadu. Z projevů jeho souvisících s úřadem prezidentovým odpovídá vláda*“.¹¹ Možnost trestního stíhání je obsaženo v § 67 odst. 1 a 2, ve kterém stojí: „(1) *Trestně může býti stíhán jen pro velezradu a to před senátem na obžalobu sněmovny poslanecké (§ 34). Trestem může býti jen ztráta úřadu prezidentského a způsobilosti tohoto úřadu později znovu nabýti*“.¹² O jaký trestný čin se přesně jedná, najdeme v již zmiňovaném zákoně O zločinech, přečinech a přestupcích, kde je upraven v §58 až §67. V dubnu 1923 nabývá účinnosti zákon 50/1923 Sb. na ochranu republiky a nově definuje v §41, že kde jiné zákony mluví o velezradě, mají se tím na mysli tyto trestné činy:

⁹ zákon č. 37/1918 Sb., zákon o prozatímní ústavě. O národním shromáždění, ve znění zákona č. 271/1919 Sb. účinném ke dni 31. května 1919

¹⁰ ZDOBINSKÝ, Stanislav. *Československá ústava: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989, s. 7-11.

¹¹ zákon č. 121/1920 Sb., zákon, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky

¹² zákon č. 121/1920 Sb., zákon, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky

1) úklady - definovány jako násilná změna ústavy, znemožnění ústavní činnosti prezidenta republiky nebo odtržení části území republiky. V tomto případě mohl být uložen trest od pěti do dvaceti let a v některých zvláště těžkých případech až doživotí.

2) příprava úkladů – jednalo se o spolčení k úkladům. Šlo především o styk s cizí mocí nebo činiteli. Další možností dopustit se této skutkové podstaty bylo cvičit branné síly, poskytovat jim zbraně a střelivo. Zde byl trest o něco mírnější, bylo možné uložit odnětí svobody v rozmezí od jednoho do pěti let a ve zvlášť závažných případech až deset let.

3) ohrožení bezpečnosti republiky – dopustil se ho ten kdo měl v úmyslu vydat republiku do nebezpečí války. Dalším způsobem jak mohlo dojít k ohrožení bezpečnosti republiky bylo podporování ozbrojeného povstání, které mělo za cíl poškodit republiku zvenčí. Poslední možný způsob bylo spolčení s cizími činiteli, jejichž cílem bylo ohrozit republiku. Nejprísrnější trest, který mohl být zde uložen bylo doživotí, v případě vydání republiky do nebezpečí války, ale jen za velmi přitěžujících okolností a nejmírnější trest byl v případě ohrožení bezpečnosti republiky, za který hrozilo od 6 měsíců do pěti let.¹³

2.3 Ústavní delikt v tzv. slovenské ústavě z roku 1939

V březnu roku 1939 dochází ke vzniku tzv. Slovenské republiky. Je přijat běžný zákon č. 1/1939 Sl. z. O Samostatnom Slovenskom štáte, který vyhláší Slovensko za samostatný stát. Měl celkem pět paragrafů, které přinesly změnu Snemu Slovenskej krajiny na zákonodárny snem Slovenského štátu. Do vydání ústavy byla vládní a výkonná moc svěřena vládě, která se také cestou nařízení snažila udržet pořádek a zájmy státu. Důležitým ustanovením byl §3, podle kterého všechny zákony, nařízení a opatření do té doby platné, zůstávají i nadále v platnosti, avšak se změnami, které vyplývali ze samostatnosti Slovenského štátu.¹⁴

V roce 1939, konkrétně 21. července Slovenský sněm přijal tzv. ústavu Slovenské republiky, která obsahovala 103 paragrafů a byla rozdělena do 13 hlav. Odpovědnost prezidenta je zde vymezena v § 39, ve kterém je stanoveno, že prezident není odpovědný za výkon své funkce s výjimkou vlastizrady. Žalobu podává sněm a soudí ho státní rada. Trest, který mu je za to uložen je ztráta úřadu a jeho způsobilost pozdějšího

¹³ zákon č. 50/1923 Sb., zákon na ochranu republiky

¹⁴ PODOLEC, Ondrej. *Ústavné provizorium (Ústavnoprávne otázky vzniku Slovenského štátu a fungovania jeho politického system do prijatia ústavy)* [online]. pulib.sk, 23. října 2008 [cit. 10. února 2016]. Dostupné na <http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Pekar2/pdf_doc/podolinec.pdf>.

znovunabytí.¹⁵ Jedná se tedy v tomto případě o identickou úpravu, která byla obsažena v zákoně č. 121/1920 Sb. (první československá ústava z roku 1920). Definici pojmu vlastizrada bychom opět našli v již výše zmíněném §41 zákona č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky, jelikož tento československý zákon byl podle § 102 slovenské ústavy recipován: „*Všetky ustanovenia právnych predpisov, ktoré sú v rozpore s touto ústavou, alebo s existenciou samostatnej Slovenskej republiky, strácajú platnosť.*“¹⁶ Zákon o ochraně republiky nebyl v rozporu s ústavou ani s existencí Slovenské republiky, tudíž nadále platil i v samostatném slovenském státě.

2.4 Ústavní delikt v ústavě z 9. května 1948

Již v londýnském exilu prezident Beneš prohlásil pomocí prezidentských dekretů zákonodárství druhé republiky za neplatné, stejný osud mělo i zákonodárství Slovenského státu. Dochází k znovuoobnovení ústavy z roku 1920. Komunistická strana, která se postupně dostává k moci, prosazuje nový právní řád, především vznik nové ústavy. V roce 1946 Prozatímní národní shromáždění schválilo zákon č. 65/1946 o Ústavodárném národním shromáždění. Hlavním cílem Ústavodárného národního shromáždění měl být vznik nové československé ústavy. Podle tohoto zákona prezident do doby než bude ustaven zákonodárny sbor, vykonával pomocí dekretů veškerou zákonodárnou moc v republice. V únoru 1948 vítězí ve volbách Komunistická strana Československa a v květnu téhož roku je přijata nová ústava (zákon č. 150/1948 Sb.).¹⁷

Odpovědnost prezidenta upravuje § 76: „*President republiky není odpověden z výkonu svého úřadu. Za jeho projevy souvisící s prezidentským úřadem odpovídá vláda.*“¹⁸ a možnost prezidenta trestně stíhat je obsažena v § 78: „*Trestně může být president stíhán jen pro velezradu. Žalobu na presidenta podává předsednictvo Národního shromáždění, soudí ho Národní shromáždění. Trestem může být jen ztráta úřadu prezidentského a způsobilosti tohoto úřadu později znovu nabytí.*“¹⁹ Jedná se tedy o téměř stejnou právní úpravu, jako tomu bylo v ústavě z roku 1920, nově je žaloba podávána předsednictvu Národního shromáždění a o vině rozhoduje Národní shromáždění. Ke změně nedošlo ani v případě odpovědnosti prezidenta z výkonu úřadu. I nadále je vláda odpovědná z

¹⁵ zákon č. 185/1939 Sl. z., ústavný zákon zo dňa 21. Júla 1939 o ústave Slovenskej republiky

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ ZDOBINSKÝ, Stanislav. *Československá ústava: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989, s. 20-32.

¹⁸ zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

¹⁹ Tamtéž

projevů, které souvisejí s prezidentským úřadem. V roce 1950 je přijat trestní zákon (č.86/1950 Sb.), který přináší novou podobu definice velezrady v § 78: „*Kdo se pokusí a) zničit samostatnost nebo ústavní jednotu republiky, b) odtrhnout od republiky část jejího území, c) zničit nebo rozvrátit lidově demokratické státní zřízení nebo společenský řád republiky, které jsou zaručeny ústavou, nebo d) násilím nebo pohrůzkou násilí znemožnit ústavní činnost presidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárného sboru, vlády nebo sboru pověřenců, bude potrestán odnětím svobody na deset až pětadvacet let nebo na doživotí.*“²⁰

2.5 Ústavní delikt v ústavě ČSSR z roku 1960

V roce 1959 se přikročilo k přípravám vzniku nové ústavy, která měla zakotvit základní mocenské a ekonomické změny, ke kterým došlo během dvanácti let od vzniku ústavy v roce 1948. Tento dokument měl zdůraznit vedoucí úlohu komunistické strany a vítězství socialismu v Československu, které se projevilo změnou názvu v Československá socialistická republika. K přijetí ústavy dochází 11. července 1960 pod číslem 100/1960 Sb. Ústava přináší řadu změn ohledně funkce prezidenta. Je to například zkrácení volebního období, snížení věkové hranice pro možnost volit prezidenta, odpovědnost prezidenta vůči nejvyššímu zastupitelskému sboru.²¹

Odpovědnost z výkonu funkce je obsažena v čl. 61 odst. 2: „*President republiky je odpovědný z výkonu své funkce Národnímu shromáždění.*“²² Tím dochází k novému pojetí na rozdíl od předešlých úprav. Není to ale jediná změna, kterou zákon zavádí. Dále se jednalo o nemožnost trestat prezidenta za velezradu a možnost prezidenta odvolat Národním shromážděním. Právní úpravu ústavního deliktu v této ústavě nenajdeme.

²⁰ zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 68/1957 Sb. účinném ke dni 30. prosince 1957

²¹ ZDOBINSKÝ, Stanislav. *Československá ústava: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989, s. 48-55.

²² zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, ve znění zákona č. 493/1992 Sb. účinném ke dni 29. října 1992

3. Česká právní úprava

3.1 Odpovědnost prezidenta v České republice

Nejprve je nutné zmínit, že pojem odpovědnosti můžeme chápat ve vícero významech. Na odpovědnost můžeme nahlížet ve vztahu nadřízeného a podřízeného subjektu. Určitý subjekt je právně nebo politicky za porušení svých povinností podroben kontrole a sankcím nebo za nepříznivý výsledek svého konání. V teorii práva najdeme typy dělení odpovědnosti: soukromoprávní nebo veřejnoprávní, disciplinární, právní a politická, kolektivní a individuální, případně další.²³ Pro tuto práci je nutné rozlišovat především mezi odpovědností ústavně právní a odpovědností ústavně politickou. Jedním z projevů dělby moci ve státě je i politická odpovědnost, jak sám název napovídá ta je součástí i ústavně politické odpovědnosti. Ke vzniku této odpovědnosti dochází volbou nebo jmenováním do orgánu, který je následně odpovědný těm, kteří tomuto orgánu svěřili důvěru.

Podle čl. 54 odst. 3 Ústavy České republiky není prezident odpovědný z výkonu své funkce, výjimkou je ústavněprávní odpovědnost za velezradu a nově podle novely z roku 2013, odpovědnost za hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku podle čl. 65. To znamená nelze prezidenta republiky zadržet, trestně stíhat, stíhat ho za přestupek nebo za jiný správní delikt. O ústavněprávní odpovědnosti budeme hovořit v případě, že dojde k naplnění znaků podle čl. 65. O ústavně politické odpovědnosti nemůžeme v případě Ústavy České republiky hovořit, jelikož občané nemají možnost prezidenta odvolat tak jako je tomu na Slovensku. Prezident je kromě těchto dvou výjimek (velezrady a hrubého porušení ústavy) neodpovědný ze své funkce, avšak nemůžeme vyloučit odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva.²⁴ Prezident i přes výkon své funkce je občansko - právně odpovědný, to znamená, že je možné ho stíhat například za majetkoprávní, osobnostní, rodinněprávní věci.²⁵

Vynětí prezidenta z odpovědnosti je možné vykládat v osobním a ne ve funkčním smyslu. Na vztah odpovědnosti nelze pohlížet jen jako na vztah nadřízenosti a podřízenosti a automaticky dovozovat při absenci odpovědnosti i absenci kontroly, tudíž z osobní nepostižitelnosti za

²³ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Neodpovědnost prezidenta a soudní přezkoumatelnost některých jeho aktů. In ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed). *Postavení Prezidenta v Ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 158

²⁴ HERC, Tomáš. In RYCHETSKÝ, Pavel a kol. (ed). *Ústava České republiky, Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 537 (čl. 54 ústavy).

²⁵ Bahýřová, Lenka. In BAHÝŘOVÁ, Lenka a kol. (ed). *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 667

určitý typ rozhodnutí není možné dovodit nemožnost podrobit toto rozhodnutí následné kontrole. Podle R. Janečka, „ *předepisují právní řád, že panovník (prezident) jest neodpověden, a na jiném místě, že má slíbiti zachovávat zákony, možno onou neodpovědností rozuměti pouze neodpovědnost subjektivněprávní. Složením slibu zachovávat zákony podřizuje se panovník (prezident) právnímu řádu, stává se vůči němu subjektem povinnosti a jest tudíž (sc. Objektivně) právně odpověden, i když právní řád nezná normy, dle níž by stát (sc. Normový subjekt) měl povinnost, za určitých předpokladů (podání žaloby) trestati nastalé porušení právního řádu.*“²⁶ Dále stejný autor uvádí, že prezident republiky má povinnost dodržovat jen normu, která zakazuje velezradu čímž vylučuje každou jinou objektivněprávní odpovědnost. Jestliže je prezidentu republiky uložena povinnost slíbit, že bude dodržovat všechny zákony, zavazuje se tímto slibem vůči celému právnímu řádu a je vůči němu právně zavázán i odpovědný. Ustanovení § 67 ústavní listiny může mít na mysli pouze vyloučení stíhatelnosti prezidenta. Z výše řečeného plyne, že neodpovědnost prezidenta republiky není ojedinělým jevem v našem ústavním systému. To že konkrétní osoby nejsou právně postižitelné za svoje rozhodnutí ještě neznamená že by jejich rozhodnutí nemohla být rušena či přezkoumávána, lze to vysvětlit na konkrétních případech. Poslance ani senátora není možné postihnout za hlasování v poslanecké sněmovně nebo senátu, jde o případ takzvané materiální imunity (indemnity). Za to že schvalují zákony je proto nelze volat k odpovědnosti a případně je postihnout za to, že zákony které schválí, jsou pro stát nevyhovující. Tyto zákony však mohou být přezkoumatelné Ústavním soudem v řízení o kontrole norem a ústavní soud je může zrušit, když shledá, že jsou protiústavní. Toto zrušení tak představuje ústavněprávní sankci sui generis. Je tak možné hovořit o osobní a né o funkční odpovědnosti.

Obdobné postavení jaké mají poslanci či senátoři mají i soudci. V případě soudců zcela nelze vyloučit trestní odpovědnost za vydaná rozhodnutí. Muselo by se jednat o absolutně excesivní případy. Například úmyslné trestné činy typu politických procesů, případně zmanipulovaná konkurzní řízení. Součástí nezávislosti výkonu funkce soudce je i nepostižitelnost soudců za jejich rozhodování ve smyslu správnosti vydaných rozhodnutí. Soudce se nemůže bát toho, že by mohl být za některé svoje rozhodnutí trestně stíhán či postižen. Jeho rozhodnutí jsou přezkoumatelná soudem vyšší instance a výsledkem tohoto přezkumu může být, že jeho rozhodnutí je změněno či zrušeno a vráceno k novému rozhodnutí. Zrušení rozsudku a vázanost právním názorem nadřízeného soudu lze považovat za odpovědnostní, sankční vztah v širším slova smyslu.

²⁶ JANEČEK Rudolf. *Odpovědnost prezident republiky a vlády*, Brno:Barvič a Novotný, 1992, s. 56.

Neodpovědnost prezidenta je tak třeba vnímat v osobním smyslu (trestněprávním) nikoliv funkčním tedy nelze dovodit z neodpovědnosti prezidenta z výkonu funkce též nepřezkoumatelnost jeho rozhodnutí. Osobně odpovědný může být prezident ve vztahů k těm rozhodnutím kde není potřeba kontrasignace v nichž se dopustí velezrady. Nejedná se však o případ trestněprávní, jde jen o ústavněprávní odpovědnost a sankcí zde může být pouze ztráta prezidentského úřadu a způsobilost tento úřad znovu nabýt.

3.2 Stíhání prezidenta republiky

3.2.1 Ústavní delikt podle Ústavy České republiky 1992

V čl. 65 odst. 1 je uvedeno, že „*prezidenta republiky nelze po dobu výkonu jeho funkce zadržet, trestně stíhat ani pro přestupek nebo jiný právní delikt.*“²⁷ Navazuje se tak na stejnou právní úpravu, která byla obsažena v ústavě z roku 1920, podle které nešlo prezidenta trestně stíhat s výjimkou velezrady. Jediný trest, který za to mohl být uložen byla ztráta prezidentského úřadu a způsobilost jej znovu nabýt.

Podle znění čl. 65 odst. 2 Ústavy, účinného do 7. března 2013 se prezident mohl dopustit jediného ústavního deliktu. Jednalo se o velezradu definovanou v čl. 65 odst. 2 takto: „*Prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu. Trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt.*“²⁸ Oproti předchozí právní úpravě, která velezradu upravovala trestními předpisy je nově na velezradu nahlíženo jako na ústavní delikt. Vládní návrh ústavního zákona vycházel z toho, že skutková podstata velezrady nemůže být vymezena trestním zákonem a to z důvodů, že se jedná o politické rozhodnutí. V případě, zachování tehdejší koncepce by Poslanecká sněmovna neměla možnost podat žalobu na prezidenta a podle trestního zákona by nemohlo dojít ani ke ztrátě prezidentského úřadu, jelikož takovou sankci trestní zákon nezná. Velezrada se tedy stává ústavním deliktem, který nebyl ale zpočátku blíže definován. Tento problém nakonec vyřešil zákon o Ústavním soudu (č. 182/1993 Sb.), konkrétně v § 96, který definoval velezradu jako „*jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu.*“²⁹ Tímto dochází k možnosti stíhání prezidenta za delikt, který spočívá v porušení norem ústavního práva, za kterou může uložit sankci pouze subjekt ústavního práva, kterým je v tomto případě Ústavní soud České

²⁷ zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

²⁸ tamtéž

²⁹ zákon č. 182/1993 Sb., zákon o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 303/2013 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2014

republiky.

3.2.2 Novela Ústavy 2013

Dne 8. února 2012 se Parlament České republiky usnesl na ústavním zákoně č. 71/2012 Sb., který zavedl přímou volbu prezidenta. Navíc tímto zákonem dochází ke změně, kdy o žalobě za velezradu nově spolurozhoduje Poslanecká sněmovna. Další podstatnou změnou, kterou novela přinesla je, že kromě velezrady lze prezidenta stíhat za hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku. Ústavním zákonem č. 71/2012 Sb. byla definice velezrady přímo převzata do čl. 65 ve stejném znění čímž ztratil § 96 zákona o ústavním soudu opodstatnění a byl vypuštěn zákonem o přímé volbě prezidenta s účinností od 8. 3. 2013

3.2.3 Pojem velezrada

Předpokladem vzniku ústavněprávní odpovědnosti za spáchání velezrady je jeho objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka. Objektem je celistvost a svrchovanost republiky společně s jejím demokratickým řádem. Svrchovanost republiky v tradičním pojetí znamená, že státní moc je formálně i fakticky nezávislá na jakékoliv jiné moci ať už uvnitř nebo navenek. Vzhledem k tomu že svrchovanost je nezbytnou podmínkou pro existenci samostatného státu mají všechny státní orgány povinnost zdržet se jakéhokoliv jednání, které by tuto svrchovanost ohrožovalo. Velezradou se nerozumí plnění závazků, které plynou z mezinárodního práva, rovněž uzavření mezinárodní smlouvy podle čl. 10 a kdy část pravomocí ČR přechází na mezinárodní instituce není naplněním skutkové podstaty velezrady. Celistvost republiky je chápána jako jednota a nedělitelnost jejího území. Jednáním proti celistvosti republiky je i její rozbití, resp. rozvrácení v obecném významu.

Velezrada může být spáchána pouze prezidentem republiky z čehož jednoznačně plyne, že ke spáchání může dojít jen osobou, která zastává tento úřad a jen po dobu po kterou trvá její funkce. V některých publikacích (Holländer, 2007, str. 716, Wágnerová 2007, s. 499 až 500) je možné narazit na názor, že tohoto deliktu se může dopustit i předseda vlády, předseda poslanecké sněmovny nebo předseda Senátu při náhradním výkonu pravomocí prezidenta republiky. V tomto případě by nebylo však možné dosáhnout smyslu ustanovení, kterým je zbavení prezidenta republiky jeho prezidentského úřadu. Nikdo z výše vyjmenovaných totiž na základě čl. 166 jeho úřad nenabyl a ani ho nezastává, došlo pouze k přechodu pravomocí. V případě těchto osob lze dosáhnout zániku jejich funkce i jinou, méně náročnou formou. Není třeba souhlasu kvalifikované většiny obou komor parlamentu, stačí pouze jejich odvolání resp. vyslovení nedůvěry vládě. Pokud by bylo vyhověno ústavní žalobě nemohlo by

dojít k zániku příslušné funkce a nenastala by ani překážka opětovného zvolení.

Předpokladem vzniku odpovědnosti za ústavní delikt velezrady je zavinění. V ústavě sice nenajdeme v souvislosti s tímto deliktem rozlišení na úmyslný a nedbalostní, povaha řízení svědčí ve prospěch výkladu, podle kterého je uplatňována hmotněprávní trestní úprava. Podle trestního zákoníku je k trestní odpovědnosti za trestný čin třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.³⁰

3.2.4 Pojem hrubé porušení ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku

Ústavní delikt hrubého porušení ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku byl doplněn ústavním zákonem č. 71/2012 Sb. Co se rozumí pod pojmem ústavní pořádek stanovuje čl. 112 Ústavy, konkrétně se jedná o „*Ústavu, Listinu základních práv a svobod, ústavní zákony přijaté podle této Ústavy a ústavní zákony Národního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující stání hranice České republiky a ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992.*“³¹ Při výkonu své funkce je povinen prezident republiky se řídit Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod a ústavními zákony a nesmí dojít ze strany prezidenta republiky k porušení.

Pokud jde o objekt je nutné předpokládat, že prezident i ústavní orgány plní své funkce řádně. K zachování ústavy se prezident zavazuje i svým slibem. To že prezident není odpovědný nemá vliv na existenci jeho ústavních povinností. Při výkonu funkce může dojít k určitým excesům, které by následně mohli destabilizovat ústavní systém, případně zmařit politická rozhodnutí oprávněných ústavních orgánů. Cílem je tedy zamezit tomuto jednání, které směřuje proti hodnotám chráněným ústavním právem, které není však možné považovat za velezradu. Dojde-li k naplnění skutkové podstaty deliktu spočívajícím v hrubém porušení ústavy, musí se jednat o porušení, které dosahuje určité intenzity, která není však v ústavě blíže specifikována. Takto nastavené kritérium slouží k ochraně prezidenta republiky před stíháním v bagatelních či sporných záležitostech. Kdyby Ústavní soud musel v rámci řízení o ústavní žalobě dospět k závěru, že došlo k spáchání ústavního deliktu, znamenalo by to velmi výrazné oslabení postavení prezidenta republiky. Ten by se nepouštěl do žádného konfliktu s vládou nebo parlamentem kvůli riziku ztráty své funkce, lze se tak domnívat, že takto nastavená kritéria mají zamezit takovému účinku na prezidenta.

Sankce za spáchání velezrady a hrubého porušení ústavy se shoduje, jedná se o ztrátu

³⁰ HERC, Tomáš. In RYCHETSKÝ, Pavel a kol. (ed). *Ústava České republiky, Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 650 (čl. 65 ústavy).

³¹ zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

prezidentského úřadu a jeho nemožnost znovunabytí.

V případě, že dojde k podání návrhu budu muset Ústavní soud vymezit, zda lze již hovořit o tom, jestli se jedná o hrubé porušení.

3.2.5 Jednání o návrhu na podání žaloby a o vlastní žalobě

Jednání o vlastní žalobě se dělí na dvě fáze, jednak je to o návrhu podání žaloby a jednak jednání o vlastní žalobě. Právo podat ústavní žalobu proti prezidentu republiky ať už pro velezradu nebo hrubé porušení náleží Senátu a současně je nezbytný souhlas Poslanecké sněmovny. Návrh musí podat nejméně jedna třetina senátorů. Návrh musí splňovat náležitosti obsažené v § 137 odst. 2 zákona č. 107/1999 Sb. o jednacím řádu Senátu. „*Návrh ústavní žaloby musí obsahovat přesné vylíčení jednání, kterým se měl prezident republiky dopustit velezrady nebo hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, spolu s uvedením důkazů, o které se má ústavní žaloba opírat*“³² Návrh se předloží organizačnímu výboru, načež výbor přijme stanovisko a doporučí návrh schválit nebo zamítnout. Přijetí návrhu ústavní žaloby dochází po hlasování senátorů, kdy je potřeba souhlasu tří pětin přítomných senátorů. „*Jestliže Senát návrh ústavní žaloby schválí, pověří předsedu Senátu, aby ústavní žalobu předložil Poslanecké sněmovně k vyslovení souhlasu s jejím podáním. Zároveň pověří některého ze senátorů, aby ústavní žalobu při jednání v Poslanecké sněmovně odůvodnil. Pro případ, že s podáním ústavní žaloby bude vysloven souhlas, Senát rovněž rozhodne, zda pověří zastupováním Senátu v řízení o ústavní žalobě před Ústavním soudem jinou osobu než předsedu Senátu.*“ V případě, že se Poslanecká sněmovna nevyjádří k návrhu do tří měsíců ode dne, kdy byla o to Senátem požádána dojde k právní fikci, kdy platí, že souhlas k přijetí nebyl dán. V případě, že je návrhu vyhověno předseda Senátu ihned doručí ústavní žalobu Ústavnímu soudu a současně k ní přiloží i usnesení Senátu o jejím schválení a usnesení o vyslovení souhlasu s jejím podáním Poslanecké sněmovny. Dnem doručení ústavní žaloby je řízení zahájeno.

Stranami tohoto řízení jsou tedy Senát a prezident republiky, který má právo volby jednoho či více obhájců a alespoň jeden z těchto obhájců musí být advokát. Zda si prezident zvolí obhájce, je zcela na jeho úvaze, obhájce není povinný.

Ústavní soud je povinen prezidenta republiky a zástupce Senátu vyrozumět o době a místě konání jednání nejméně deset dnů předem. Podle zákona je možné konat ústní jednání v nepřítomnosti prezidenta, avšak musí dojít ke splnění stanovených podmínek. V případě

³² zákon č. 107/1999 Sb., zákon O jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů

konání jednání bez účasti prezidenta musí Ústavní soud posoudit opodstatněnost jeho omluvy. Musí dojít k posouzení důvodů, pro které se prezident nemůže jednání zúčastnit. Pro vydání rozhodnutí by mohl být požadován například výslech prezidenta.³³

Ústavní soud po ústním jednání vydá nález, ve kterém rozhodne, zdali došlo ke spáchání velezrady nebo hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku. V případě, že je rozhodnuto, že skutečně došlo ke spáchání těchto ústavních deliktů, rozhodnutí je vykonatelné ihned po jeho vyhlášení a prezident tak ztrácí prezidentský úřad stejně tak jako způsobilost jej znovu nabýt.³⁴

Podle § 105 zákona o Ústavním soudu má osoba, která se dopustila velezrady nebo hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, jinými slovy tedy prezident, jedinou možnost opravného prostředku, kterou je obnova řízení. Možnost požádat o obnovu řízení má jednak prezident a v případě smrti prezidenta manžel nebo příbuzný v řadě přímé. O žádosti o obnovu řízení rozhoduje Ústavní soud. V případě, že dojde k obnově řízení, je konáno na základě původní ústavní žaloby.³⁵

3.3 Žaloba na prezidenta Václava Klause za velezradu

Poprvé v historii České republiky byla na hlavu státu podána ústavní žaloba za velezradu v roce 2013, konkrétně proti tehdejšímu prezidentovi Václavu Klausovi. Stalo se tak v jeho druhém funkčním období, poprvé byl do funkce zvolen v roce 2003 tehdy ještě nepřímou volbou parlamentem. Ústavní soud se touto žalobou nezabýval, zastavil řízení z důvodů, které rozeberu níže. V případě, že by došlo k žalobě v současné době, postup Ústavního soudu by byl zřejmě odlišný, jelikož rok 2013 přinesl novelu (Ústavní zákon č. 71/2012 Sb.), podle kterého nově o velezradě spolurozhoduje Poslanecká sněmovna a prezident může kromě velezrady být taky stíhán za hrubé porušení ústavy.

3.3.1 Události předcházející podání žaloby

28. února 2003 došlo ke zvolení v pořadí druhého prezidenta České republiky na pětileté období. Stal se jím profesor ekonomie Václav Klaus a do své funkce byl zvolen podle tehdejší právní úpravy Parlamentem České republiky. V roce 2008 byl opětovně zvolen do funkce a mandát prezidenta tak obhájil i na druhé funkční období, které trvalo do

³³ ŠIMÍČEK, Vojtěch. In FILIP, Jan a kol. *Zákon o Ústavním soudu: komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. 724.

³⁴ zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

³⁵ tamtéž

roku 2013.³⁶

K výročí dvacetileté samostatnosti České republiky dne 1. ledna 2013 Václav Klaus vyhlásil amnestii. Jednalo se o částečnou amnestii, která se vztahovala na tresty, které nabyly právní moci před 1. lednem 2013, nikoliv ale na všechny trestné činy. Jednalo se zaprvé o nepodmíněné tresty odnětí svobody do 1 roku a za druhé o nepodmíněné tresty odnětí svobody přesahující jeden rok ale nepřevyšující dva roky.³⁷ Václav Klaus argumentoval udělení amnestie jako druhou šanci pro občany, kteří se sice dostaly do sporu se zákonem, ale nikoliv se nejedná o recidivisty. Klaus okomentoval svoje rozhodnutí udělit amnestii jako mimořádný krok, ke kterému by nemělo docházet pravidelně.³⁸

3.3.2 Návrh Senátu na podání ústavní žaloby za velezradu

Senát se usnesl dne 4. března 2013 na návrhu podání ústavní žaloby proti prezidentu republiky z velezrady. Možnost podání ústavní žaloby byla zakotvena v čl. 65 odst. 2. Do této doby byla pouze jediná možnost stíhat prezidenta a to pro velezradu, obohacení čl. 65 o hrubé porušení ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku zavedla až později novela.

Senátoři se v návrhu vyjádřili v celkově pěti bodech, které jsou označeny pod písmeny A, B, C, D a E jakým jednáním se měl prezident dopustit velezrady. Každý bod je navíc obohacen o řadu důkazů. Nyní si tyto body rozebereme.

A) V tomto bodu byl prezident obviněn z porušení povinnosti ratifikovat bez zbytečného odkladu, když odmítl podepsat mezinárodní smlouvu. Konkrétně se jednalo o Rozhodnutí Evropské rady, které mělo změnit Smlouvu o fungování Evropské unie. Senátoři dávali za vinu prezidentovi, že ačkoliv s ratifikací souhlasily obě komory parlamentu, jak Poslanecká sněmovna, tak Senát, smlouvou přesto nepodepsal a tím znemožnil její přijetí, ačkoliv Parlament České republiky vyjádřil s ratifikací smlouvy podle čl. 10a souhlas.

B) Prezident v období od 20. března 2012 do dne kdy byla podána tato ústavní žaloba, nejmenoval jediného ústavního soudce a to přesto, že v Ústavním soudu se uvolnily tři místa. Bylo mu vytýkáno, že ačkoliv o tomto stavu věděl, nesnažil se ho žádným způsobem napravit. Výjimkou bylo navržení dvou kandidátů, které ale Senát odmítl.

³⁶ KLAUS, Václav. *prof.ing. Václav Klaus, CSc. – životopisná data* [online]. klaus.cz, [cit. 1. března 2016]. Dostupné na < <http://www.klaus.cz/clanky/2470> >.

³⁷ *Amnestie z 1. ledna 2013* [online]. trestni-rizeni.com, [cit. 1. března 2016]. Dostupné na < <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/amnestie-z-1-1-2013-vyklad> - [výklad http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/amnestie-z-1-1-2013-vyklad](http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/amnestie-z-1-1-2013-vyklad) >.

³⁸ KLAUS, Václav. *Odpovědi prezidenta republiky na otázky Mf Dnes ohledně vyhlášení dílčí amnestie* [online]. klaus.cz, [cit. 1. března 2016]. Dostupné na < <http://www.klaus.cz/clanky/3269> >.

Prezident poté oznámil, že další kandidáty navrhnout nebude, čímž mělo dojít k ohrožení fungování Ústavního soudu, potažmo k ohrožení ochrany ústavnosti.

C) Třetí bod obviňuje prezidenta z udělení amnestie. „*Prezident republiky dne 1. ledna 2013 udělil amnestii vyhlášenou dne 2. ledna 2013 ve Sbírce zákonů pod č. 1/2013 Sb., jejíž článek II. nařídil, aby bylo zastaveno pravomocně neskončené trestní stíhání, s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému, od jehož zahájení k 1. lednu 2013 uplynulo více než 8 let, pro trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující deset let, čímž výrazně zasáhl do fungování trestní justice, významně ji demotivoval v další práci a nezávislé činnosti dle zákona a oslabil důvěru veřejnosti ve vymahatelnost práva a v existenci prvku spravedlnosti v rozhodování soudů a činnosti orgánů činných v trestním řízení a prezidenta republiky.*“³⁹ Tento bod doplňuje důkazní materiál, kterým je tisková zpráva, podle které dle výzkumů poklesla důvěra v prezidenta o téměř 30 procent od posledního šetření.

D) Čtvrtý bod žaloby uvádí, že prezident od počátku výkonu své funkce do doby podání této žaloby nerozhodl o jmenování JUDr. Petra Langera, Ph.D. soudcem a to i přesto, že Městský soud v Praze vydal rozsudek, podle kterého tak prezident učinit měl a to konkrétně do 6 měsíců. Tímto svým konáním „*...hrubě znevážil autoritu soudní moci ve státě, hrubě zpochybnil ochranu základních práv a svobod soudní moci a povýšil z vůli a svévoli nad právo*“⁴⁰

E) Podobně jako v prvním bodě i zde se jednalo o problém spojený s ratifikací mezinárodní smlouvy. V tomto případě šlo o Dodatkový protokol k Evropské sociální chartě. I zde došlo k souhlasu obou komor parlamentu. Narozdíl od prvně zmiňovaného Rozhodnutí Evropské rady, zde Václav Klaus ratifikaci dokončil. Nicméně k tomu došlo až v druhém funkčním období a byl tedy obviněn, že po dobu čtyř let se dopouštěl porušování své povinnosti ratifikovat bez zbytečného odkladu.

V odůvodnění žaloby senátoři v každém z těchto pěti bodů shledávají prezidenta vinným z velezrady a navrhují podle ústavy, aby byl zbaven prezidentské funkce a zároveň ztratil možnost jí znovu nabýt. Žaloba jde až nad rámec ústavy, senátoři totiž požadují, aby byl také zbaven prezidentského platu a dalších benefitů na které má po skončení funkce prezident nárok.

³⁹ Usnesení Senátu České republiky ze dne 4. března 2013, číslo usnesení výboru Senátu 56/2

⁴⁰ tamtéž

Zajímavý pohled na žalobu má odborník na ústavní právo docent Zdeněk Koudelka, který uvádí k bodu A), že změna Smlouvy o fungování Evropské unie není mezinárodní smlouvou, tak jak je uvedeno v žalobě, nýbrž se jedná o rozhodnutí Evropské rady a těchto jednání se účastní premiér. Jestliže je v tomto případě nutná i prezidentova ratifikace, premiér by o souhlas s ní měl požádat prezidenta, ten totiž mnohdy může zastávat jiný postoj. I v bodě B) se docent Koudelka zastává Klause a tvrdí, že neobsazenost Ústavního soudu není neobvyklá situace. Děje se tak v řadě jiných případů. Na příkladech uvádí po dlouhou dobu neobsazenou funkci prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu, kterého Poslanecká sněmovna vybírala v období mezi roky 2012 až 2013 déle než rok. Docent Koudelka označuje žalobu jako zastrášení prezidenta. Podle jeho názoru je chybou, když tyto politické spory musí řešit soud, raději by mělo být rozhodnuto v demokratických volbách.⁴¹

Jak jsem již výše zmínil v roce 2013 byla přijata novela, podle které se prezident může nově dopustit ústavního deliktu, kterým je hrubé porušení ústavy. Zajímavou úvahou je, zda by bylo možné v případě, že by taková možnost existovala již v době před podáním ústavní žaloby prezidenta obvinít místo velezrady z hrubého porušení ústavy. Proto abychom se nad touto otázkou mohli zamyslet je nejprve nutné si definovat pojem hrubé porušení ústavy. Zde dochází k problému, jelikož přesnou definici náš právní řád nezná. Jediné co víme, že za oba tyto ústavní delikty hrozí stejná sankce, kterou je ztráta prezidentského úřadu a nemožnost opětovného nabytí. Úvahou bychom mohli tedy dojít k tomu, že hrubé porušení ústavy bude mít stejné znaky jako ústavní delikt velezrady. To znamená, že půjde o „*jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu*“⁴² Konečné slovo by měl Ústavní soud, na kterém by bylo posouzení, zdali došlo k hrubému porušení ústavy.

3.3.3 Usnesení senátu

Dne 4. března 2013 Senát schválil návrh na podání ústavní žaloby na prezidenta Václava Klause. Proto, aby byl návrh podán ústavnímu soudu hlasovalo 38 senátorů, 30 senátorů hlasovalo proti podání.⁴³

⁴¹ KOUDELKA, Zdeněk. *Žaloba na prezidenta – lež a pokrytectví* [online].blog.aktualne.cz, 29. března 2013 [cit. 2. března 2016]. Dostupné na <<http://blog.aktualne.cz/blogy/zdenk-koudelka.php?itemid=19569>

⁴² zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁴³ *Senát schválil ústavní žalobu na prezidenta Klause pro velezradu. Pro bylo 38 senátorů* [online]. iHned.cz, 4. března 2013 [cit. 2. března 2016]. Dostupné na <<http://domaci.ihned.cz/c1-59437320-senat-rozhodl-o-klausove-zalobe>>.

3.3.4 Usnesení Ústavního soudu o zastavení řízení

Ústavnímu soudu České republiky byla dne 5. března 2013 doručena ústavní žaloba proti prezidentovi Václavu Klausovi z velezrady. Mezi tím než ústavní soud rozhodl, mandát prezidenta skončil a navíc došlo ke změně právní úpravy. Senát se obával, že by řízení mohlo být zastaveno a proto podává dne 8. března 2013 přípis Senátu, který byl označen jako *"sdělení ústavního žalobce k některým procesním okolnostem řízení"*⁴⁴ V tomto sdělení Senát uvádí důvody proč by mělo být v řízení pokračováno. Jako první důvod uvádí, že právní úprava platná do 7. března 2013 umožňovala stíhat prezidenta i po skončení účinnosti této úpravy. Senát argumentuje, že v případě kdyby tomu bylo naopak, velezradného jednání by se mohl dopustit prezident na konci svého mandátu, aniž by mu za to hrozila sankce. Měl by být použit princip nepravé retroaktivity, tedy aplikovat novou právní úpravu, konkrétně § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu účinnou od 8. března 2013. V tomto ustanovení je řečeno, že v případě vzdání se funkce nebo uplynutí funkčního období prezidenta není důvodem pro to, aby muselo být řízení zastaveno.

Na toto sdělení Senátu Václav Klaus reagoval prostřednictvím svého právního zástupce, podle kterého tento navrhovaný postup by byl v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege*. Nová právní úprava totiž rozšířila možnosti stíhání prezidenta. Navíc obžalovaný poukazuje na odborný text, který zpracoval prof. JUDr. Jiří Jelínek, Csc., podle kterého body žaloby A-E nenaplnují znaky velezrady.⁴⁵

3.3.5 Stanovisko Ústavního soudu

Prvně Ústavní soud kontroloval všechny formální náležitosti žaloby. Jednalo se především o to, zdali návrh prošel Senátem podle postupu uvedeným v zákoně o jednacím řádu Senátu a následně došlo k jeho schválení. Zde nedošlo k žádnému pochybení a ústavní soud konstatoval, že žaloba splňuje všechny formální náležitosti.

Nicméně ústavní soud došel k závěru, že je nutné řízení zastavit a to z následujících důvodů. Zabýval se důvodností žaloby a řešil otázku, zdali prezident může být stíhán i po zániku jeho funkce. Dále zohlednil změnu některých ustanovení Ústavy a zákona o Ústavním soudu, které nabyly účinnosti od 8. března 2013. Na základě aplikace pravidla per analogiam a ustanovení § 98 odst. 1,2,3 které bylo účinné do 7. března 2013 rozhodl, že řízení má být zastaveno.⁴⁶ Použití právní úpravy účinné do 7. března 2013 argumentoval tím, že je

⁴⁴ Ústavní žaloba Senátu proti prezidentu republiky ze dne 27. března 2013, sp.zn. Pl.ÚS 17/13

⁴⁵ Ústavní žaloba Senátu proti prezidentu republiky ze dne 27. března 2013, sp.zn. Pl.ÚS 17/13, body A - E

⁴⁶ Ústavní žaloba Senátu proti prezidentu republiky ze dne 27. března 2013, sp.zn. Pl.ÚS 17/13

příznivější pro žalovaného než nová právní úprava a ústavní delikt, ke kterému mělo dojít byly spáchány před 8. březnem 2013, tedy před nabytím účinnosti novely ústavního zákona. V případě, že by se postupovalo podle novelizovaného § 98 odst. 3 došlo by k nepřipustné pravé retroaktivitě, která je v rozporu s právní jistotou.

K odlišnému stanovisku usnesení Ústavního soudu dospěli soudce Stanislav Balík a soudkyně Ivana Janů. Soudce Balík hlasoval pro zastavení řízení, ke kterému nakonec došlo, avšak měl k němu drobné výhrady. Soudkyně Ivana Janů ve svém stanovisku uvedla, že není přesvědčena o důvodnosti žaloby, nicméně nejsou dány důvody, proto aby došlo k zastavení řízení a mělo by dojít k věcnému projednání žaloby.

4. Slovenská právní úprava

4.1 Postavení prezidenta Slovenské republiky

Slovenský prezident je zakotven v ústavě Slovenské republiky v čl. 101 odst. 1, kde je označen jako hlava Slovenské republiky. Navazuje se tak na stejné pojetí funkce prezidenta - nejvyšší reprezentant státu, jako v období od vzniku do zániku Československé republiky a to včetně existence tzv. Slovenského státu.⁴⁷ Podle ustanovení čl. 101 odst. 1 prezident reprezentuje Slovenskou republiku navenek i dovnitř a zabezpečuje řádný chod ústavních orgánů, z čehož lze odvodit, že funkci prezidenta lze chápat jako „*arbitra v rámci vztahů jednotlivých státních orgánů a z něho vyvodit jednak formální povinnost řádně a včas uplatňovat svoje ústavní pravomoci a jednak neformální povinnost působit na předcházení konfliktů mezi představiteli ostatních druhů státní moci.*“⁴⁸

Podobně jako je tomu v ústavě České republiky, funkce prezidenta je upravena společně s vládou ve stejné hlavě ústavy. Toto formální rozdělení moci inspirované ústavou z roku 1920 podle publikace Ladislava Orosze a Kataríny Šimuničové „Prezident v ústavního systému Slovenskej republiky“ není vhodné z hlediska ústavního postavení prezidenta v parlamentní republice, kam se řadí i Slovenská republika nýbrž pro prezidentskou formu vlády. Podle tohoto formálního rozdělení dochází k tomu, že ústavní funkce prezidenta přesahují rámec výkonné moci. Zařazení prezidenta a vlády do společné hlavy ústavy může vyvolat otázku, jak přesně bude realizována výkonná moc a jaký vztah bude mezi těmito dvěma ústavními orgány. Řešení tohoto problému přinesl Ústavní soud v rozhodnutí ÚS I. 5/93 podle kterého je vláda nejvyšším orgánem výkonné moci, avšak postavení prezidenta v ústavní rovině je dominantní ve srovnání s postavením vlády. Pro parlamentní formu vlády, kam se řadí i Slovenská republika je charakteristické, že postavení prezidenta je tzv. slabé, což vychází z principu dělby moci.⁴⁹

Prezident je podle ústavy volen na 5 let, maximálně dvakrát po sobě. Má možnost kdykoliv se funkce vzdát a to doručením písemného oznámení předsedovi ústavního soudu.⁵⁰ Kandidát do funkce musí dovršit věku 40 let a být volitelný za poslance do Národní rady. Stejně tak jako v České republice i na Slovensku prezidenta volí občané v přímé volbě.

⁴⁷ ČIČ, Milan. In ČIČ, Milan a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokodex, 2012, s. 548.

⁴⁸ BRÖSTL, Alexander a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 236

⁴⁹ CIBULKA, Ľubor, POSLUCH, Marian. *Štátné právo Slovenskej republiky*. 2. vydání. Šamorín: Heuréka, 2006, s. 248

⁵⁰ CIBULKA, Ľubor, POSLUCH, Marian. *Štátné právo Slovenskej republiky*. 2. vydání. Šamorín: Heuréka, 2006, s. 249.

Ke změně došlo v roce 1999, kdy nabyla účinnosti novela ústavy (ústavní zákon č. 9/ 1999 Z. Z.), do této doby byla realizována volba nepřímo Národní radou. Změna byla reakcí na volbu prezidenta z roku 1998, kdy Národní rada Slovenské republiky nedokázala zvolit nového prezidenta. Přímou volbou dochází k větší legitimitě funkce prezidenta a především pak podporuje větší zapojení občanů do řízení státu.⁵¹

4.2 Odpovědnost prezidenta Slovenské republiky

Prezident vykonává svoji funkci samostatně bez jakýchkoliv příkazů, musí tak činit v souladu s ústavou. Většinu svých pravomocí vykonává bez kontrasygnace členů vlády nebo premiéra. Odpovědnost prezidenta je ve slovenské ústavě upravena odlišně, než je tomu u ústav většiny evropských zemí a to včetně České republiky. Rozdíl spočívá v odpovědnosti politické i právní.⁵² Sankce, která je za to uložena je odvolání v lidovém hlasování podle čl. 106 kdy „*Prezidenta možno odvolať z funkcie pred skončením volebného obdobia ľudovým hlasovaním. Ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta vyhlasuje predseda Národnej rady Slovenskej republiky na základe uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky prijatého najmenej trojpäťtinovou väčšinou všetkých poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, a to do 30 dní od prijatia uznesenia tak, aby sa ľudové hlasovanie vykonalo do 60 dní od jeho vyhlásenia.*“⁵³ Otázkou je zde pro které důvody by mohl být prezident lidovým hlasováním odvolán. To však ústava blíže nespecifikuje. Bude se zřejmě jednat o takové chování prezidenta, které nebude v souladu s právním pořádkem nebo morálkou. Zároveň ho nebude moci klasifikovat jako vlastizrada nebo úmyslné porušení ústavy podle čl. 107. Původní úprava čl. 106 účinná do 26. ledna 1999 tuto možnost odvolání neumožňovala. Prezident mohl být odvolán pouze Národní radou a to na návrh nadpoloviční většiny všech poslanců. Důvody pro které mohlo dojít k odvolání, ústava taxativně vymezovala. Jednalo se o činnost, která směřovala proti svrchovanosti a územní celistvosti Slovenské republiky a dále činnost, kterou se směřovalo k odstranění demokratického systému.

Právo iniciovat lidové shromáždění nepřísluší samotným občanům nýbrž Národní radě Slovenské republiky.

Proto, aby mohl být prezident odvolán je zapotřebí, aby ve volbách hlasovala absolutní většina občanů, kteří mají právo volit. Je to z důvodu, aby prezident v

⁵¹ ČIČ, Milan. In ČIČ, Milan a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokodex, 2012, s. 549.

⁵² BRÖSTL, Alexander a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 268.

⁵³ Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů

některých krajních případech, kdyby se volby zúčastnil velmi malý počet voličů, nemohl touto skupinou být odvolán. Ústava dále pamatuje také na možné spory mezi prezidentem a Národní radou, kdy by mohlo docházet k opakovanému iniciování lidové shromáždění s úmyslem prezidenta poškodit. V případě, že tedy dojde k lidovému hlasování a prezident není odvolaný, plyne pro něj povinnost rozpustit Národní radu a to do 30 dnů od vyhlášení výsledků. Navíc od této chvíle začíná plynout nové volební období prezidenta.⁵⁴ Tedy když shrneme důsledky lidového hlasování, pokaždé na jedné straně stojí poražený a na druhé vítěz.

Prezidentovi Slovenské republiky po dobu výkonu funkce přísluší správněprávní a trestněprávní imunita uvedena v článku 107⁵⁵, podle kterého lze „*Prezidenta možno stíhať iba za úmyselné porušenie ústavy alebo za vlastizrada ...*“⁵⁶ V případě vlastizrady se tedy prezident dopouští trestného činu podle § 311 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. , který definuje co je vlastizrada a jak je možno se jí dopustit. Jedná se konkrétně o čin „*Občana Slovenskej republiky, ktorý v spojení s cudzou mocou alebo s cudzím činiteľom spácha trestný čin úkladov proti Slovenskej republike, teroru, záškodníctva alebo sabotáže*“⁵⁷ Pro obvinění z vlastizrady je tedy nejprve nutné dokázat, že došlo ke spáchání trestného činu úkladů proti Slovenské republice, teroru, záškodnictví nebo sabotáže (tyto trestné činy jsou vymezeny v § 312 až §317 trestného zákona) a to zároveň v případě, že k tomu došlo ve spojení s cizí mocí. Původní úprava účinná do 26. ledna 1999 umožňovala stíhat prezidenta pouze pro vlastizrada a stejně jako je tomu dnes žalobu podávala Národní rada a rozhodoval o ní Ústavní soud.

Další možností za kterou je prezident stíhatelný je úmyslné porušení ústavy Slovenské republiky. V ústavě nenajdeme přesně určenou míru porušení, ke které muselo dojít. Důvodem pro odvolání může být jakékoliv porušení ústavy, pokud se prokáže, že k takovému chování došlo úmyslně v nesouladu s Ústavou Slovenské republiky. Nesmí zde chybět úmysl se takového jednání dopustit.⁵⁸ Definici úmyslu vymezuje Trestní zákon, podle kterého se jedná o takové chování kdy „*pachatel chtěl způsobem uvedeným v zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, nebo věděl, že svým konáním může*

⁵⁴ ČIČ, Milan. In ČIČ, Milan a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokodex, 2012, s. 575.

⁵⁵ BRÖSTL, Alexander a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 269.

⁵⁶ zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁷ zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁸ ČIČ, Milan. In ČIČ, Milan a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokodex, 2012, s. 577.

*takové porušení nebo ohrožení způsobit a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.*⁵⁹ Podle komentáře Jána Drgonce „Ústava Slovenskej republiky Komentár“ některé námitky mohou zpochybňovat výklad pojmu „úmysl“ v ústavě podle Trestního zákona. K tomuto argumentu uvádí, že ústavní právo patří do veřejného práva, kam řadíme i trestní a přestupkové právo a není nutné vymezovat pojem „úmysl“ zvláště pro ústavní právo.⁶⁰

4.3 Stíhání prezidenta Slovenské republiky

Jedná se o specifický druh stíhání, kdy žalobcem může být podle ústavy jenom Národní rada Slovenskej republiky. Jak již výše bylo zmíněno prezidenta lze obžalovat pouze z vlastizrady nebo úmyslného porušení ústavy. Žaloba musí být schválena v tajném hlasování. Aby došlo k podání žaloby, musí být minimálně pro 90 poslanců, což odpovídá tři pětinám poslanců v parlamentu. V případě, že jsou tyto náležitosti splněny, předseda Národní rady jí zašle ústavnímu soudu. O tom zdali je prezident vinný či nikoliv rozhoduje Ústavní soud Slovenské republiky v plénu.⁶¹ Prezident má možnost vyhnout se soudu a to v případě, že abdikuje.⁶²

Při posuzování, zdali došlo ke spáchání vlastizrady se ústavní soud musí řídit trestním zákonem, jelikož se jedná o trestný čin (§311 zákona č. 300/2005 Z. z.). Vlastizrady se může dopustit kterýkoliv občan Slovenské republiky. Rozdíl spočívá v tom, že o obvinění prezidenta bude rozhodovat Ústavní soud. Sankcí nebude odnětí svobody v rozmezí patnáct až dvacetpět let nebo v závažných případech až doživotí tak jak to určuje trestní zákon (č. 300/2005 Z. z.) ale ztráta funkce prezidenta a nemožnost jí opětovně nabýt.

V případě úmyslného porušení ústavy je posuzování komplikovanější, jelikož neexistuje přesná definice zakotvená v zákoně. Je tedy nutné posuzovat jednání prezidenta v širším kontextu. Úmyslné porušení ústavy nelze označit za trestný čin. Je chápáno jako zvláštní protiprávní jednání, kterého se může dopustit pouze osoba, která je ve funkci prezidenta.⁶³ Stejně tak jako v případě vlastizrady i zde je sankcí ztráta funkce prezidenta a nemožnost jí opětovně nabýt.

Nutno ještě k této kapitole dodat, že prezident nově podle zákona č.

⁵⁹ DRGONEC, Ján. *Ústava Slovenskej republiky: komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z.*. 1. Vydání. Šamorín: Heuréka, 2001, s. 598

⁶⁰ DRGONEC, Ján. *Ústava Slovenskej republiky: komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z.*. 1. Vydání. Šamorín: Heuréka, 2001, s. 599

⁶¹ ČIČ, Milan. In ČIČ, Milan a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokodex, 2012, s. 577.

⁶² KOUDELKA, Zdeněk. *Ústavní systém Slovenska*. 1. vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 1995, s. 31.

⁶³ ČIČ, Milan. In ČIČ, Milan a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokodex, 2012, s. 719.

79/2012 Z.z je odpovědný za přestupky, v tomto případě je tedy na něj pohlíženo jako na kteroukoliv jinou fyzickou osobu. Nejedná se pouze o prezidenta ale také o všechny veřejné a ústavní činitele.

4.4 Kauza nejmenování Generálního prokurátora Slovenské republiky

V březnu 2013 poprvé v historii Slovenské republiky poslanci navrhovali obžalovat prezidenta Ivana Gašparoviče z úmyslného porušení ústavy. Tento návrh ale nebyl podpořen potřebnou většinou poslanců.⁶⁴ Nerozhodoval o něm tedy ústavní soud.

Jednalo se o případ, kdy prezident odmítl jmenovat docenta Jozefa Čentéša generálním prokurátorem. V roce 2011 došlo k volbě nového generálního prokurátora, kterého volí Národní rada Slovenské republiky. Pro zvolení Jozefa Čentéša hlasovalo 79 poslanců z přítomných 89. Byl tedy zvolen do funkce generálního prokurátora a čekal na jmenování od prezidenta Gašparoviče. Ten byl zpočátku nečinný a poté se rozhodl nejmenovat Čentéša vůbec. Čentéš se tedy v roce 2011 obrací na ústavní soud se stížností na nečinnost prezidenta. Nejednalo se pouze o jedinou stížnost, další přichází v roce 2013, ta se konkrétně týkala toho, že prezident se měl dopustit porušení základních práv, když nejmenoval zvoleného kandidáta do funkce.⁶⁵

4.4.1 Návrh skupiny poslanců Národní rady na podání ústavní žaloby

Důvody pro podání žaloby jsou shrnuty ve dvou bodech.

1) Trvalo osmnáct měsíců, než se prezident Gašparovič rozhodl o tom, jestli jmenuje docenta Čentéša generálním prokurátorem. Podle návrhu žaloby je to ale nepřiměřená lhůta a mělo být rozhodnuto již mnohem dříve. Přiměřená lhůta jmenování podle žaloby do obdobných funkcí činí 6 měsíců. Došlo tedy tak k porušení čl. 101 odst. 1 druhé věty, podle které prezident zabezpečuje řádný chod ústavních orgánů a má tak jmenovat generálního prokurátora v přiměřené lhůtě.

2) Na konci prosince roku 2012 se prezident rozhodl nejmenovat docenta Čentéša do funkce. Důvodů na základě, kterých se tak rozhodl, bylo mnoho. Vyhodnotil kandidáta jako nevyhovujícího. Žaloba takové jednání označuje za porušení čl. 2 odst. 2, podle kterého státní orgány tedy i prezident republiky mohou konat jen v mezích zákona. Gašparovič se měl

⁶⁴ BRÖSTL, Alexander a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 269.

⁶⁵ *Gašparovič nevymenovaním Čentéša porušil jeho právo, rozhodol súd* [online]. pravda.sk, 4. prosince 2014 [cit. 8. března 2016]. Dostupné na <<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/338430-ustavny-sud-zrusil-rozhodnutie-gasparovica-o-centesovi/>>.

dopustit porušení tohoto ustanovení, tím že překročil své pravomoci. Podle poslanců mělo dojít k porušení čl. 102 odst. 1 písm. t) což je pravomoc prezidenta jmenovat a odvolávat generálního prokurátora.⁶⁶ Navíc v této věci rozhodl i ústavní soud rozhodnutím (Pl. ÚS 4/2012-77), podle kterého se prezident musí zabývat návrhem na jmenování kandidáta, který byl zvolen Národní radou. Musí ho buď jmenovat, nebo nejmenovat do funkce. V případě, že se rozhodne navrhovaného kandidáta nejmenovat může tak učinit jen na základě nesplnění zákonných předpokladů.

Na základě těchto dvou bodů žaloba navrhovala shledat prezidenta vinným z úmyslného porušení ústavy, ke kterému došlo porušením výše zmiňovaných článků a zbavit ho funkce prezidenta.

4.4.2 Usnesení Národní rady

Dne 12. března 2013 v tajném hlasování Národní rada neschválila žalobu na prezidenta Ivana Gašparoviče návrh byl podpořen pouze 45 poslanci, zapotřebí bylo alespoň 90 poslanců, kteří by hlasovali pro návrh.⁶⁷

⁶⁶ Obžaloba na prezidenta Slovenskej republiky podľa čl. 107 Ústavy Slovenskej republiky (návrh), str. 1

⁶⁷ *Obžaloba prezidenta neprešla, návrh podpořilo len 45 poslancov* [online]. pravda.sk, 12. března 2013 [cit. 2. března 2016]. Dostupné na < <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/273928-paska-nikto-zo-smeru-sa-na-schodzi-k-obzalobe-prezidenta-nezucastni> >.

Závěr

Ústavněprávní odpovědnost prezidenta se vyvíjela po velmi dlouhou dobu. Před vznikem a v průběhu existence Rakousko – Uherska byl panovník nedotknutelný a nešlo hovořit o jeho odpovědnosti. Se vznikem Československé republiky dochází ke změně a prezident se nově může dopustit velezrady, která byla zpočátku chápána jako trestný čin. Od tohoto pojetí nakonec ustupuje socialistická ústava, která velezradu zrušila. Prezident měl odpovědnost vůči Národnímu shromáždění. K opětovnému znovuzavedení velezrady dochází až v roce 1993, kdy nabývá účinnosti Ústava České republiky. Dochází zde k zásadní změně a to, že velezrada je nově chápána jako ústavní delikt. Ve stejném roce, ve kterém nabyla účinnosti Ústava České republiky zároveň nabývá účinnosti i Ústava Slovenské republiky, podle které lze prezidenta stíhat pouze za trestný čin vlastizrady. Později novelami ústav byly rozšířeny možnosti stíhání prezidenta. Podle stávající právní úpravy se český prezident může kromě velezrady dopustit také hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku a slovenský prezident kromě vlastizrady také úmyslného porušení ústavy.

Proto, abychom byli schopni porozumět tématu ústavního deliktu bylo nejprve nutné rozebrat odpovědnost prezidenta a to jak v případě českého tak i slovenského prezidenta. Následně došlo ke komparaci dřívějších právních úprav, na kterých jsme mohli pozorovat vývoj ústavního deliktu. V následujících kapitolách došlo k analýze právních úprav těchto dvou států. Poté co jsem se seznámil s českou a slovenskou právní úpravou je podle mého názoru vhodnější velezradu hodnotit jako ústavní delikt namísto trestného činu tak jak je tomu v případě slovenské úpravy. V případě, že tedy dojde k takovému jednání, které bychom označili za vlastizradu, bude se aplikovat trestní zákon. Ke změně takové úpravy může následně dojít obyčejným zákonem a dochází tak k oslabení právní jistoty. K velmi podobné situaci došlo i v případě České republiky a to v době, kdy velezrada nebyla definována v ústavě, nýbrž v zákoně o Ústavním soudu. Prezident je ústavní institucí, kterou reguluje ústava, a proto delikty kterých se může dopustit by měly být upraveny samotnou ústavou.

Jak již bylo řečeno, velezrada a vlastizrada nejsou jediné důvody, pro které může být zahájeno stíhání prezidenta. Podle Ústavy Slovenské republiky je dalším důvodem úmyslné porušení ústavy. Přesnou definici co se pod tímto pojmem rozumí zde, ale nenajdeme a ani přesně určenou míru porušení, ke které muselo dojít. Můžeme si to vysvětlit jako předcházení sporů ke kterým by mohlo docházet při výkladu tohoto pojmu. V důsledku toho se může jednat o jakékoliv úmyslné jednání prezidenta, které nebude v souladu s ústavou. Česká ústava zná pojem hrubé porušení Ústavy. V tomto případě se musí jednat o chování, jehož se

prezident dopouští porušení, které dosahuje určité intenzity, které ale v Ústavě není přesně vymezeno. To je podle mého názoru nešťastné řešení jelikož v praxi může docházet k řadě interpretačních neshod. Přikláním se tedy k názoru, že by mělo dojít k definování tohoto pojmu podobně, jako tomu bylo v případě velezrady. Bylo by to vhodnější řešení než následně čekat na výklad Ústavního soudu.

Ve své práci jsem se věnoval také dvěma kauzám, první z nich bylo podání ústavní žaloby pro velezradu proti prezidentu Václavu Klausovi a druhá z nich byla podání návrhu obžalovat prezidenta Ivana Gašparoviče z úmyslného porušení ústavy. Na těchto kauzách jsme měli možnost sledovat aplikaci právní úpravy v praxi. V obou případech se podle mého názoru více než o ohrožení svrchovanosti státu jednalo o vyřizování politických účtů. Na Slovensku sami poslanci Národní rady zastavili návrh žaloby a to tím, že nezískal potřebný počet hlasů proto, aby byl schválen a následně tak mohl být podán Ústavnímu soudu Slovenské republiky. V případě žaloby na prezidenta Václava Klause souhlasím se stanoviskem Ústavního soudu České republiky, který žalobu zamítnul. I v případě prezidenta by měla být totiž dodržována zásada právní jistoty.

Seznam použité literatury

Monografie

- FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky, základní pojmy a instituty Ústavní základy ČR*. 4. vydání. Brno: Doplněk, 2003. 556 s.
- ZDOBINSKÝ, Stanislav. *Československá ústava: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1989. 98 s.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch a kol. *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova Univerzita, 2008. 240 s.
- BRŮSTL, Alexandr a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 423 s.
- OROSZ, Ladislav, ŠIMUNIČOVÁ Katarína. *Prezident v Ústavnom systéme Slovenskej republiky*. Bratislava: Veda, 1998. 140 s.
- CIBULKA, Ľubor a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky (štátoveda)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. 279 s.
- KOUDELKA, Zdeněk. *Ústavní systém Slovenska*. Brno: Masarykova Univerzita, 1995. 50 s.
- JANEČEK Rudolf. *Odpovědnost prezident republiky a vlády*, Brno: Barvič a Novotný, 1992, s. 56.
- CIBULKA, Ľubor, POSLUCH, Marian. *Štátné právo Slovenskej republiky*. 2. vydání. Šamorín: Heuréka, 2006, s. 248.

Odborné časopisy

- FILIP, Jan. K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010, roč. XVIII, č. 1, s. 21.

Internetové zdroje

- SKOBLOVÁ, Jitka. *Historie trestního práva* [online]. trestni.juristic.cz, 23. Července 2000 [cit. 16. února 2016]. Dostupné na < <http://trestni.juristic.cz/30486/clanek/trest2.html> >.
- PODOLEC, Ondrej. *Ústavné provizorium (Ústavnoprávne otázky vzniku Slovenského štátu a*

fungovania jeho politického system do prijatia ústavy) [online]. pulib.sk, 23. října 2008 [cit. 10. února 2016]. Dostupné na <http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Pekar2/pdf_doc/podolinec.pdf>.

- KLAUS, Václav. *prof.ing. Václav Klaus, CSc. – životopisná data* [online]. klaus.cz, [cit. 1. března 2016]. Dostupné na < <http://www.klaus.cz/clanky/2470> >.

- *Amnestie z 1. ledna 2013* [online]. trestni-rizeni.com, [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/amnestie-z-1-1-2013-vyklad>>.

- KLAUS, Václav. *Odpovědi prezidenta republiky na otázky Mf Dnes ohledně vyhlášení dílčí amnestie* [online]. klaus.cz, [cit. 1. března 2016]. Dostupné na < <http://www.klaus.cz/clanky/3269>>.

- KOUDELKA, Zdeněk. *Žaloba na prezidenta – lež a pokrytectví* [online].blog.aktualne.cz, 29. března 2013 [cit. 2. března 2016]. Dostupné na <<http://blog.aktualne.cz/blogy/zdenk-koudelka.php?itemid=19569>>.

- *Senát schválil ústavní žalobu na prezidenta Klause pro velezradu. Pro bylo 38 senátorů* [online]. iHned.cz, 4.března 2013 [cit. 2. března 2016]. Dostupné na < <http://domaci.ihned.cz/c1-59437320-senat-rozhodl-o-klausove-zalobe>>.

- *Gašparovič nevymenovaním Čentěša porušil jeho právo, rozhodol súd* [online]. pravda.sk, 4. prosince 2014 [cit. 8. března 2016]. Dostupné na <<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/338430-ustavny-sud-zrusil-rozhodnutie-gasparovica-o-centesovi/>>.

- *Obžaloba prezidenta nepřešla, návrh podpořilo len 45 poslancov* [online]. pravda.sk, 12. března 2013 [cit. 2. března 2016]. Dostupné na < <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/273928-paska-nikto-zo-smeru-sa-na-schodzi-k-obzalobe-prezidenta-nezucastni> >.

Právní předpisy

- Zákon č. 117/1852 ř.z., zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění zákona č. 162/1949 Sb. účinném ke dni 1. února 1950
- Zákon č. 37/1918 Sb., zákon o prozatimní ústavě. O národním shromáždění, ve znění zákona č. 271/1919 Sb. účinném ke dni 31. května 1919
- zákon č. 121/1920 Sb., zákon, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky
- zákon č. 50/1923 Sb., zákon na ochranu republiky
- zákon č. 185/1939 Sl. z., ústavní zákon zo dňa 21. Júla 1939 o ústave Slovenskej republiky
- zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky
- zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 68/1957 Sb. účinném ke dni 30. prosince 1957
- zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, ve znění zákona č. 493/1992 Sb. účinném ke dni 29. října 1992
- zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 182/1993 Sb., zákon o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 303/2013 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2014
- zákon č. 107/1999 Sb., zákon O jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

Příspěvky ve sbornících

- ŠIMÍČEK, Vojtěch. Neodpovědnost prezidenta a soudní přezkoumatelnost některých jeho aktů. In ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed). *Postavení Prezidenta v Ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 158

Komentáře

- HERC, Tomáš. In RYCHETSKÝ, Pavel a kol. (ed). *Ústava České republiky, Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 537 (čl. 54 ústavy).
- Bahýřová, Lenka. In BAHÝŘOVÁ, Lenka a kol. (ed). *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 667

- ŠIMÍČEK, Vojtěch. In FILIP, Jan a kol. *Zákon o Ústavním soudu: komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. 724.
- ČIČ, Milan. In ČIČ, Milan a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokodéx, 2012, s. 548.
- DRGONEC, Ján. *Ústava Slovenskej republiky: komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z.* 1. Vydání. Šamorín: Heuréka, 2001, s. 598

Judikatura

- Usnesení Senátu České republiky ze dne 4. března 2013, číslo usnesení výboru Senátu 56/2
- Ústavní žaloba Senátu proti prezidentu republiky ze dne 27. března 2013, sp.zn. Pl.ÚS 17/13
- Obžaloba na prezidenta Slovenskej republiky podľa čl. 107 Ústavy Slovenskej republiky (návrh)

Abstrakt

Moje bakalářská práce nese název „Komparace právní úpravy ústavního deliktu hlavy státu v České republice a na Slovensku“. První kapitola práce se zabývá odpovědností v ústavním právu a vysvětluje pojem ústavně právní delikt. Druhá kapitola se věnuje historickému vývoji ústavního deliktu. Třetí kapitola je zaměřena na českou právní úpravu. Konkrétně se zabývá odpovědností a stíháním prezidenta. Na konkrétním případě vysvětlím, jak se poprvé v praxi postupovalo. Čtvrtou kapitolu věnuji slovenské právní úpravě a podobně jako v předchozí kapitole rozeberu odpovědnost, postavení a stíhání prezidenta Slovenské republiky a na konkrétním případě vysvětlím, jak se poprvé v praxi postupovalo.

Abstract

My thesis titled „Comparison of legislation constitutional tort head of state in the Czech and Slovak republic“. The first chapter deals with the responsibilities in constitutional law and explains the concept of constitutional tort. The second chapter deals with the historical development of constitutional tort. The third chapter is focused on Czech legislation. Specifically, it deals with accountability and prosecution of the president. On the specific case explain how the first practice progressed. The fourth chapter is devoted to Slovak legislation and like in the previous chapter will discuss the responsibilities, status and prosecution of President of the Slovak Republic and on the specific case explain how the first practice progressed.

Seznam klíčových slov

Ústavní delikt, Česká republika, Slovenská republika, ústavní odpovědnost, ústava, vlastizrada, velezrada, ústavní systém České republiky, ústavní systém Slovenské republiky

Key words

Constitutional tort, Czech republic, Slovak republic, constitutional responsibility, constitution, parricide, high treason, constitutional system of Czech republic, constitutional system of Slovak republic